Column uit *De Afrekening*

Niet leerprestaties, maar iedereen het naar de zin maken, dat telt. Onderwijs is ’n cadeautjeseconomie

Ton van Haperen

22-09-2026

Op 8 september 2026 is mijn laatste PISA-uitslag. Het landenvergelijkend onderwijsprestatieonderzoek. De afrekening van de OESO. Vanaf 2000 heb ik ze allemaal meegemaakt, maar zo slecht als deze, het Nederlandse onderwijs krijgt de bodem maar niet gevonden. Het aantal slecht lezende 15-jarigen gaat in de laatste negen jaar van 24, naar 33 naar 39%. Ik lees het en denk, alleen Griekenland is slechter, zullen we eens wat gaan doen? Vrij snel gaat de telefoon. SBS en BNN/VARA vragen of ik de avond vrij wil houden. Ze willen het hier in hun talkshows over hebben.

Cadeautjeseconomie

En terecht, want deze resultaten beschadigen kinderen. Met name kinderen die minder van thuis meenemen. We weten ook hoe dat komt. Het gaat over 15-jarigen. Die zitten op de middelbare school. Dat instituut faalt de laatste decennia opzichtig. Een enquêtecommissie onder leiding van Jeroen Dijsselbloem constateerde dat in 2008. Uit een recente rapportage van de Inspectie blijkt dat kinderen daar zelfs kennis afleren. Ander onderzoek toont bijvoorbeeld aan dat kinderen in groep 8 werkwoorden beter vervoegen dan in de derde klas van de middelbare school. Kinderen leren op de middelbare school steeds minder. In alle vakken. Op alle niveaus. Dat is de achterliggende oorzaak van die 39%. Minder weten is minder herkennen. Precies dat maakt lezen lastig.

We weten ook wie hiervoor verantwoordelijk is. In 1996 heeft de minister de inrichtingsmacht overgedragen aan schoolbesturen. Zij zijn de probleemeigenaar, maar dalende leerprestaties zien zij niet als hun probleem. Schoolbestuurders hebben het druk met andere zaken. Wat dan? Het toevoegen van maatschappelijke waarde. Wat dat concreet is? Geen idee, maar net als iedereen houden bestuurders meer van mensen dichtbij dan van mensen ver weg. En dus verzamelen ze gelijkgestemden om zich heen. Mijn werkgever had tot voor kort een bestuurder en een rector per school. Nu zijn het drie bestuurders, een leger bovenschoolse rectoren en de vroegere rector van de school heet nu directeur. Dit gedrag wordt intern gekopieerd. Scholen barsten uit hun voegen van de niet-lesgevende taken voor leraren. Ook zij zijn druk met andere zaken. Niet leerprestaties, maar iedereen het een beetje naar de zin maken, dat is de bestuursrichting. Daar gaan de budgetvergrotingen heen. Het onderwijs is een cadeautjeseconomie.

De middelbare school is getransformeerd van een kennisinstituut naar een jeugdhonk met veel lesuitval door reisjes, excursies en projectweken. Dit alles in een door de OESO vaker geconstateerd internationaal gezien exceptioneel permissief pedagogisch-didactisch klimaat. De school als geluksfabriek. En klopt hoor, zo is het niet overal. Scholen verschillen. Enorm. Ik doceer mijn 5-havo bijvoorbeeld vier lessen van 50 minuten per week in het vak economie. Een collega op een andere school geeft 5-havo slechts een les van 80 minuten. Daar mogen de kinderen buiten die les zelf op een leerplein ontdekken hoe ze mijn vak leren. Van een gelijk speelveld kun je al lang niet meer spreken.

Je zou denken, schoolbesturen zijn verantwoordelijk, de regering heeft de aanhoudende zorg van artikel 23 van de Grondwet en dus komt de staatssecretaris met sancties. Na ruim tien jaar in de schoolbanken kunnen 15-jarigen amper lezen. Toch een fundamentele maatschappelijke vaardigheid. Logische maatregelen zijn dan korten op het salaris van aansprakelijke bestuurders en leraren die niet willen verbeteren, ontsla ze. Dat niveau. Niks van dat alles. De staatssecretaris schrijft samen met werkgevers en vakbonden een brief vol met goede bedoelingen. Er komt geen nieuw beleid, want we zijn op de goede weg, denk bijvoorbeeld aan nieuwe kerndoelen. Even voor de duidelijkheid, geen leraar is bezig met kerndoelen, die werkt een lesmethode door.

Deze zelfgenoegzame *vibe*, het politiek amateurtoneel, de leerprestaties van kinderen worden steeds slechter, maar we zijn toch best aardig bezig. Dit kan omdat 40% niet lezende 15-jarigen niemand boeit. SBS belt af, ze praten die avond liever over bruggen. BNN/VARA kiest voor een debat over een malle zendgemachtigde waar amper iemand naar kijkt, maar waar de minister van onderwijs bij opzichtig falen wel ingrijpt. Maar voor 40% slecht lezende kinderen doet ze geen moer. De middelbare school staat nog niet op zwart, maar het is er verdomd donker. En niemand wil het licht aan doen. Inderdaad, waar blijft toch die afrekening?